

סופיות הסכם גישור

המטרה המובהקת והמוצהרת של הליך גישור היא הסכם בין הצדדים. כמרבית ההסכמים בהם מתקשרים אנשים, או תאגידים, חלים על הסכמים אלה דיני החוזים. כבר בשנת הלימודים הראשונה לומד כל תלמיד משפטים כי מקום בו יש גמירות דעת להתקשר בהסכם, ו'מסוימות', יש בו הסכם, הניתן לאכיפה. מסתבר כי בכל הנוגע לגישור, המצב איננו בדיוק כך.

בהליך בע"מ 8769/08 קבע השופט אליקים רובינשטיין (כתארו אז) כי לא ניתן לתת תוקף של פסק דין להסכם גישור עליו חתמו הצדדים לגישור ואף המגשר, אם אחד הצדדים חזר בו מהסכמתו ואיננו מצטרף לבקשה ליתן תוקף לאותה הסכמה. בית המשפט מנמק את קביעתו ומסביר כי אף שלפי דיני החוזים ייתכן כי יש הסכם הניתן לאכיפה, הרי שמכיוון שגם חלים דיני הגישור, יגברו אלה האחרונים, ויימנעו את אכיפת ההסכם. דיני גישור אלה נלמדים מתוך תקנות בתי המשפט (גישור), תשנ"ג - 1993. תקנה 9(ב) קובעת:

"נחתם הסדר הגישור, יודיע על כך המגשר לבית המשפט בהקדם האפשרי; ביקשו בעלי הדין לתת תוקף של פסק דין להסדר הגישור יצרף המגשר להודעתו עותק ממנו".

מכאן למד בית המשפט כי לאחר חתימת הסדר גישור, על המגשר להודיע על כך לבית המשפט, ואם מבקשים הצדדים ליתן תוקף של פסק דין להסדר – על שניהם לבקש זאת. המסקנה הנוספת של בית המשפט היא כי אם לא ביקשו כן שני הצדדים, לא ייענה בית משפט לבקשת צד אחד לתת תוקף של פסק דין. בית המשפט קובע כך:

גם אם חתמו הצדדים על "הסדר גישור" כדת וכדין, בקשה למתן תוקף של פסק דין צריכה להיות על דעת שניהם וההסכם צריך להיות מוגש על ידי המגשר. ואגב, מדובר בהסכמה נפרדת ועצמאית - שאינה תלויה מיניה וביה בהסכמה לחתימה על "הסדר הגישור". במובן המשפטי, מכל מקום...

"היה ונלך צעד נוסף קדימה ונניח כי המגשר חתם על הסכם הגישור ובין מועד החתימה ועד מועד הגשת ההסכם לבית הדין נמלך אחד הצדדים בדעתו ואותו צד מבקש מהמגשר ומהצד שכנגד שלא להגיש את ההסכם לבית הדין, האם עצם העובדה שהצדדים והמגשר חתמו על ההסכם מהווה סוף פסוק והצד שנמלך בדעתו לא יהא זכאי לבקש שלא להגיש את ההסכם לבית הדין על מנת שינתן לו תוקף של פסק דין? האם רשאי בעל הדין המעוניין בקיום ההסכם להגישו לבית הדין חרף התנגדות בעל הדין שכנגד?"

נראה כי יש להשיב על שאלות אלו בשלילה. תקנה 9(ב) לתקנות נוקטת במילים 'ביקשו הצדדים' ולא בכדי. אין די שצד אחד מבקש ליתן תוקף של פסק דין להסדר פשרה (גם לאחר שבעלי הדין והמגשר חתמו על ההסכם). מהמילים 'ביקשו הצדדים' למדים אנו כי יש צורך ששני הצדדים יבקשו מבית הדין ליתן להסכם תוקף של פסק דין. מקום בו אחד הצדדים נמלך בדעתו בין לבין, הרי שבפנינו חוזה בלבד והצד החש שהצד שכנגד הפר חוזה כלפיו רשאי לפעול בהליכים משפטיים מכח חוק" (עב' (תל אביב) 6063/04 שונרא תוכנה בע"מ נ' טרוטינו (לא פורסם) מפי סגנית השופט הראשי (כתארה אז) סלע).

קרי, הסכמה חוזית להסדר גישור אינה כוללת הסכמה למתן תוקף של פסק דין - אלא אם כן נכתב בהסדר הגישור במפורש אחרת.

המשמעות המעשית של פסיקה זו היא שעד אשר הסדר גישור איננו מקבל תוקף של פסק דין על ידי בית המשפט, כל צד רשאי לחזור בו מן ההסדר.

עולות כאן שאלות מורכבות, לטעמי, שבית המשפט לא התייחס אליהן. האם ראוי שתקנות, שהן בגדר חקיקת משנה, ישנו את הכללים הקבועים בחקיקה ראשית? במקרה זה חוק החוזים, הוא הקובע מתי חוזה מושלם וניתן לאכיפה, ותקנות הגישור למעשה סוטות מן הקבוע בו. גם אין ספק שתקנות הגישור הן דיוניות, ועולה השאלה אם חקיקה דיונית יכולה למעשה לשנות את הקביעה המהותית שבחוק.

גם אם נעבור את המשוכות הללו, ונניח כי קביעת בית המשפט העליון היא לגיטימית במובן של ההיררכיה החוקית ואופן ההסדרה המותר, בוודאי שיש לשאול אם זוהי תוצאה רצויה, דווקא מתוך ההיבט הגישורי. יכולה להשמע הטענה כי יצירת פתח לצדדים להסכם לחזור בהם ממנו, לאחר שחתמו עליו מעודדת, או לפחות מאפשרת, התנהלות בחוסר תום לב. תום הלב במשא ומתן הוא דבר בסיסי ביסוד הליך הגישור. קשה להבין לשם מה יש לפגוע בסופיות הבאה לידי ביטוי בחתימה של הצדדים על הסכם. אם יטען הטוען כי ישנה חשיבות לכך שלא יאושר הסכם אשר צד לו איננו שלם עימו, הרי שטיעון כזה יכול להטען גם על מועד המאוחר לאישור בית המשפט, ואין לדבר סוף. מכיוון שאנו מבינים כי יש ליתן סוף, היינו מועד ממנו אין צד יכול לחזור בו מהסכמה, נראה שאין סיבה לסטות מן הדין הכללי בענין זה, שהוא מועד החתימה על ההסכם, מועד שגם אין טבעי ממנו.

הגם שהעלנו שאלות לגבי צדקת הלכה זו של בית המשפט העליון, הן אם היא נכונה משפטית, והן אם היא ראויה, הרי שזוהי ההלכה הפסוקה שכבר צוטטה ויושמה בתיקים שונים. משום כך מצויים המגשרים להקפיד ולפעול בזריזות לשם אישור ומתן תוקף של הסכמי גישור בבית משפט, על מנת לאפשר לצדדים לאכוף את הוראותיהם.

בהליך בבית המשפט המחוזי (הפ (ת"א) 26723-10-16 אליהו עזרא נ' לבנה כדורי) אכן ציטט כב' השופט גונטובניק את פסק הדין המנחה הנ"ל, אלא שבפניו עמדה הכרעה מורכבת יותר. כאן היה מקרה של הליך גישור בו חתמו הצדדים, והמגשר, על הסכם. בהסכם נקבעו הוראות סיום הסכסוך, אולם נקבע בו כי ימונה רואה חשבון אשר יערוך את המתכונת להשלמת ההסכם תוך מזעור חביוות המס, וכי לאחר מכן ייחתם הסכם נוסף, סופי. לאחר דיון ארוך ומפורט ביותר, מגיע בית המשפט למסקנה כי רשאי היה אחד הצדדים לחזור בו מההסכם החתום לאחר שהתבררו לו חביוות המס. בשל ההסכמה המפורשת להשלמת ההליך בדרך של פנייה לגורם נוסף ודיון על ממצאיו, שונה מקרה זה לחלוטין מחזרה מהסכם בין החתימה עליו ובין הגשתו לאישור בית המשפט. גם כאן השאלה אינה פשוטה, ולא בכדי העמיק בה בית המשפט באריכות.

נסתפק במסגרת זו בהמלצה החמה, אף שהיא יכולה להקשות על הליכי גישור, להמנע מהסדרי ביניים. שלב כזה יכול להועיל לצורך עיגון הסכמות ביניים ומעבר להשלמת ההליך, אך לאור פסק הדין, ההשלכות יכולות להיות מזיקות. חזרה של צד מהסכם חתום, בהליך גישור שמתנהל, במרבית המקרים תטרפד את ההליך כולו. יקשה על מגשר בהליך גישור להתגבר על כל חזרה של צד מהסכמה שניתנה, וקושי זה יועצם פי כמה מקום שהסכמה זו אף גובתה בהסכם חתום.

נסכם אם כן בכלל אחד של 'עשה' וכלל שני של 'לא תעשה'. עשה – על מגשר (ומגשרת) לשלוח הסדר גישור לאישור בית המשפט בזריזות לאחר חתימתו; לא תעשה – אל תערכו הסכמי ביניים, אלא רק הסכמים סופיים ושלמים.